

nr. **Lijst van vragen en antwoorden**

Vastgesteld (wordt door griffie ingevuld als antwoorden er zijn)

De vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap¹ heeft de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Van der Laan, de volgende vragen ter beantwoording voorgelegd over gratis museum bezoek. Dit naar aanleiding van de toezegging van de staatssecretaris tijdens het wetgevingsoverleg over het cultuur-deel van de OCW-begroting dat zij een aanvullende brief over mogelijke gevolgen en consequenties van gratis museumbezoek aan de Kamer zou doen toekomen. De staatssecretaris heeft deze vragen beantwoord bij brief van .... De vragen en antwoorden zijn hieronder afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,
Aptroot

Adjunct-griffier van de commissie,
Jaspers

1

Hoeveel bezoekers zijn er in 2004 (of anders 2003) geweest bij elk van de (bijna) 20 musea die van het Rijk meer dan € 1 miljoen ontvangen?

Aantal bezoeken in 2004 bij 20 voormalige rijksmusea en instellingen met een collectie waarvoor de staat een bijzondere verantwoordelijkheid heeft genomen, met een subsidie groter dan € 1 miljoen (inclusief huurvergoedingen en incidentele bijdragen). Het gaat om het aantal *bezoeken* (één bezoeker kan meerdere bezoeken afleggen).

Instelling	Aantal bezoeken in 2004
Museum Boerhaave	41.830
Museum Catharijneconvent	34.987
Kröller Müller Museum	294.732
Paleis Het Loo	277.857
Mauritshuis	205.800
Museum Meermanno-Westreenianum	12.290
Naturalis	238.050
Rijksmuseum van Oudheden	97.068
Rijksmuseum Amsterdam (+ Schiphol)	812.102 + 182.007
Nederlands Scheepvaartmuseum Amsterdam	197.941
Rijksmuseum Twenthe	38.350
Van Gogh Museum (+ Museum Mesdag)	1.338.105 + 13.409
Rijksmuseum voor Volkenkunde	87.603

Zuiderzeemuseum	216.589
Afrika Museum	69.100
Joods Historisch Museum	76.878
Nederlands Openluchtmuseum	351.000
Princessehof	22.489
Teylers Museum	74.391
Geld- en Bankmuseum (in 2004 gesloten wegens verbouwing en fusie)	-
<hr/>	
totaal	4.682.578

2

Welke van deze musea geven jongeren momenteel gratis toegang tot de vaste collectie? Welke van deze musea geven ouderen dan 65 jaar momenteel gratis toegang tot de vaste collectie? Welke van de musea in deze groep geven andere doelgroepen momenteel gratis toegang tot de vaste collectie?

Zie onderstaande tabel. Volgens informatie van de Vereniging voor Rijksgesubsidieerde Musea (VRM) wordt in de meeste musea bij de reguliere toegangsprijs geen onderscheid gemaakt tussen vaste collectie en tijdelijke tentoonstellingen. Vaak ontbreekt ook fysiek de mogelijkheid om het bezoek te scheiden (er is één kassa en geen aparte toegangscontrole bij de tentoonstellingszaal).

Leden van de Vereniging Rembrandt hebben gratis toegang tot de vaste collectie van alle begunstigde musea (behalve Naturalis en het Nederlands Openluchtmuseum alle hieronder genoemde instellingen). Donateurs en begunstigers, en ook leden van vriendenverenigingen, mogen altijd gratis naar binnen. Deze groepen zijn hier niet genoemd als speciale doelgroep voor wie toegang gratis is, omdat er een tegenprestatie tegenover staat.

Sommige musea hanteren diverse kortingen (bijna altijd voor jongeren en kinderen, vaak voor scholen en soms voor ouderen), die zijn hier buiten beschouwing gelaten omdat de vraag specifiek gratis toegang betreft.

Instelling	gratis voor jongeren / tot de leeftijd van	gratis voor ouderen	gratis voor andere doelgroepen	omschrijving
Museum Boerhaave	nee	nee	ja	leerlingen primair onderwijs uit Leiden e.o., studenten Hogeschool Leiden
Museum Catharijneconvent	ja / 6 jaar	nee	nee	-
Kröller Müller Museum	ja / 6 jaar	nee	nee	-
Paleis Het Loo	ja / 6 jaar	nee	ja	leden geschiedkundige vereniging Oranje-Nassau
Mauritshuis	ja / 19 jaar	nee	nee	-
Museum Meermanno-Westreenianum	ja / 19 jaar	nee	nee	-
Naturalis	ja / 4 jaar	nee	nee	-

Rijksmuseum van Oudheden	ja / 6 jaar	nee	ja	studenten relevante opleidingen
Rijksmuseum Amsterdam	ja / 19 jaar	nee	nee	-
Nederlands Scheepvaartmuseum Amsterdam	ja / 6 jaar	nee	ja	deelnemers zeeliederenfestival
Rijksmuseum Twenthe	ja / 19 jaar	nee	nee	-
Van Gogh Museum	ja / 13 jaar	nee	nee	-
Rijksmuseum voor Volkenkunde	ja / 4 jaar	nee	ja	Leidse studenten
Zuiderzeemuseum	ja / 4 jaar	nee	ja	scholen uit de regio
Afrika Museum	ja / 4 jaar	nee	nee	-
Joods Historisch Museum	ja / 6 jaar	nee	nee	-
Nederlands Openluchtmuseum	ja / 4 jaar	nee	nee	-
Prinsessehof	ja / 12 jaar	nee	nee	-
Teylers Museum	ja / 5 jaar	nee	ja	bezitters Haarlem Pas
Geld- en Bankmuseum (in 2004 gesloten wegens verbouwing en fusie)	-	-	-	-

3

Welke musea in deze groep musea geven gratis toegang tot de vaste collectie op verzoek van een Museumkaart? Gaat u er van uit dat de NS in 2006 een gratis museumkaart zal blijven geven aan abbonementhouders van een OV-jaarkaart?

De Museumkaart maakt geen onderscheid tussen vaste collectie en tijdelijke tentoonstellingen, soms moet voor een speciale tentoonstelling worden bijbetaald (dat bepaalt het museum zelf). Van de onder vraag 1 genoemde groep nemen alle musea deel aan de Museumkaart, behalve museum Kröller Müller. Het Geld- en Bankmuseum is gesloten wegens verbouwing en fusie en neemt dus (nog) niet deel.

Nee, de samenwerking tussen de stichting Museumkaart en de NS is per 1 januari jl. beëindigd. Voorheen kregen abbonementhouders overigens geen gratis museumkaart maar 50% korting op een toegangkaartje voor het museum.

4

Kunt u inzicht geven in welke van de musea in deze groep maandelijks, anderszins regelmatig één gratis dagbezoek of avondbezoek voor de vaste collectie voor iedereen of specifieke doelgroepen heeft?

Van de onder vraag 1 genoemde musea heeft alleen het Rijksmuseum voor Volkenkunde één vaste gratis dag per week (de woensdag), voor alle bezoekers.

Tijdens de 'Zondagmiddag Zuiderzeemiddag' (van november t/m april) is het Zuiderzeemuseum gratis toegankelijk voor kinderen tot en met 12 jaar. Museum Boerhaave is voor alle bezoekers gratis tijdens het jaarlijkse wetenschapsweekend en het laatste weekend van iedere tijdelijke tentoonstelling. Het Nederlands Scheepvaartmuseum is gratis toegankelijk tijdens het jaarlijkse monumentenweekend. De Rijksmuseum-dependance op Schiphol is permanent gratis toegankelijk.

Tijdens het Museumweekend (jaarlijks in april) is een groot aantal van deze musea (helemaal) gratis toegankelijk. Daarnaast zijn verschillende musea soms gratis toegankelijk bij bijzondere gelegenheden, maar dat is onregelmatig.

5

Hoeveel inkomsten ontving elk van deze 20 musea aan entreegelden in 2004 (of anders 2003) voor toegang tot de vaste collectie in euro's en in percentage van de rijkssubsidie en in percentage van de totale inkomsten?

Zoals gezegd kan bij de entreegelden slechts zelden onderscheid worden gemaakt tussen vaste collectie en tijdelijke tentoonstellingen. In bijlage 1 vindt u daarom informatie over de inkomsten uit entreegelden en jaarkaarten in euro's, in percentage van het rijkssubsidie en in percentage van de totale inkomsten; zonder een onderscheid naar entreegelden uit vaste collectie of tentoonstellingen. De gegevens betreffen het jaar 2004 (vandaar het verschil met de cijfers van de kosten in de tabel bij vraag 10.) Het Geld- en Bankmuseum was in 2004 gesloten maar ontving subsidie voor doorlopende kosten/taken als huur, loonkosten, collectiebeheer en onderzoek, daarnaast werd het geld besteed aan de fusie en de verbouwing.

6

Welke van deze 20 musea organiseerde in 2004 (of anders 2003) bijzondere tentoonstellingen/evenementen waarvoor apart betaald moest worden?

Alle 20 musea (met uitzondering van het gesloten Geld- en Bankmuseum) organiseerden in 2004 bijzondere tentoonstellingen en / of evenementen. Volgens informatie van de Vereniging van Rijks gesubsidieerde Musea (VRM) werd daarvoor in de meeste gevallen echter geen extra toegangsprijs gerekend.

Alleen van het Mauritshuis en het Rijksmuseum (zie ook bijlage 1) heb ik cijfers ontvangen waarin onderscheid wordt gemaakt tussen vaste collectie en tijdelijke tentoonstelling. Ter toelichting: het Rijksmuseum hanteert geen toeslag, de informatie is het resultaat van publieksonderzoek (bezoekers wordt gevraagd waar ze voor komen: vaste collectie of tijdelijke tentoonstelling – het is mogelijk dat ze beide bezoeken).

7

Hoeveel inkomsten ontving elk van deze 20 musea aan entreegelden voor deze bijzondere tentoonstellingen/evenementen in euro's en in percentage van de rijkssubsidie en in percentage van de totale inkomsten?

Zie het antwoord op vraag 5 (en bijlage 1). Ook bij de inkomsten kan in veel gevallen geen onderscheid worden gemaakt tussen vaste collectie en tijdelijke tentoonstellingen. Bij twee instellingen waar wél een onderscheid valt te maken (Mauritshuis en Rijksmuseum Amsterdam) zijn in de laatste kolom de inkomsten uit (bijzondere) tentoonstellingen vermeld in euro's. Zie het antwoord op vraag 6: bij het Rijksmuseum was geen sprake van toeslag maar men heeft toegerekend op grond van publieksonderzoek.

8

Welke musea in deze groep hebben een museumwinkel en/of museumcafé/restaurant en welke daarvan zijn in eigen beheer?

Alle 20 musea hebben een winkel, behalve Museum Meermanno hebben ook alle musea een horecavoorziening, waarvan de grootte overigens kan verschillen (van bescheiden koffiehok tot compleet restaurant). Het Rijksmuseum Amsterdam heeft vanwege de verbouwing momenteel geen museumcafé/restaurant.

Van de Vereniging voor Rijks gesubsidieerde Musea is informatie verkregen over het beheer van winkels en horeca, die is opgenomen in onderstaande tabel.

Instelling	beheer museumwinkel	beheer horeca
Museum Boerhaave	eigen beheer	eigen beheer
Museum Catharijneconvent	eigen beheer	verpacht
Kröller Müller Museum	eigen beheer	uitbesteed
Paleis Het Loo	uitbesteed	uitbesteed
Mauritshuis	uitbesteed	uitbesteed
Museum Meermannno-Westreenianum	eigen beheer	-
Naturalis	eigen beheer	uitbesteed
Rijksmuseum van Oudheden	eigen beheer	verpacht
Rijksmuseum Amsterdam	eigen beheer	-
Nederlands Scheepvaartmuseum Amsterdam	uitbesteed	uitbesteed
Rijksmuseum Twenthe	eigen beheer	eigen beheer
Van Gogh Museum	eigen beheer	uitbesteed
Rijksmuseum voor Volkenkunde	verpacht	verpacht
Zuiderzeemuseum	eigen beheer	verhuurd
Afrika Museum	eigen beheer	verpacht
Joods Historisch Museum	eigen beheer	eigen beheer
Nederlands Openluchtmuseum	eigen beheer	eigen beheer
Prinsessehof	eigen beheer	eigen beheer
Teylers Museum	eigen beheer	verpacht
Geld- en Bankmuseum (gesloten wegens verbouwing en fusie)	-	-

9

Wat is het nettoresultaat geweest van de bedrijfsvoering (winst/verlies) van elk van deze 20 musea in euro's en in percentage van de netto-inkomsten?

In bijlage 2 treft u een overzicht van de exploitatiesaldi van de genoemde musea over 2004, in euro's en als percentage van de totale inkomsten. Het is mij overigens niet duidelijk wat wordt bedoeld met 'netto-inkomsten', daarom is gebruik gemaakt van de totale inkomsten (bestaande uit eigen inkomsten, subsidies en overige bijdragen van derden).

Ter toelichting bij de exploitatiesaldi: musea vervullen verschillende functies, waarvan beheer van de collectie, onderzoek en de publieksfunctie de belangrijkste zijn. Collectiebeheer en onderzoek kosten geld maar leveren geen inkomsten op, alleen de publieksfunctie zorgt voor inkomsten. De verhouding tussen de diverse functies verschilt per museum.

10

Welke verandering verwacht u in aantal en samenstelling van de bezoekers wanneer bij de volgende varianten van gratis museum bezoek voor de vaste collectie bij deze 20 musea?

- Gratis toegang voor iedereen op een doordeweekse dag?

- Gratis toegang voor iedereen op zaterdag?
- Gratis toegang voor iedereen op zondag?
- Elke maand een dag gratis toegang voor iedereen op een doordeweekse dag?
- Elke maand een dag gratis toegang voor iedereen op zaterdag?
- Elke maand een dag gratis toegang voor iedereen op zondag?
- Altijd gratis toegang voor jongeren tot en met 18 jaar?
- Altijd gratis toegang voor ouderen boven de 65 jaar?
- Altijd gratis toegang voor alle bezoekers van buiten de Europese Unie?
- Altijd gratis toegang voor alle bezoekers?

Voor de beantwoording van deze vragen maak ik gebruik van het onderzoek uit 2002 (*Musea en plein publique*, APE bv) en met name van de aanvulling daarop die ik recent heb laten uitvoeren. Echter niet alle door u gevraagde varianten kunnen daarmee in beeld worden gebracht. Het onderscheid vaste collectie en overige tentoonstellingen heb ik laten onderzoeken, maar alleen in de variant 'altijd gratis toegang tot de vaste collectie' en niet gedifferentieerd naar de diverse doelgroepen en tijdstippen. Wel zijn de effecten van gratis toegang voor een aantal van die doelgroepen en tijdstippen becijferd los van het onderscheid vaste collectie / tijdelijke tentoonstellingen.

De onderzochte effecten betreffen aantal extra bezoeken (netto), relatieve bezoekstijging en kosten. Dit laatste element heb ik toegevoegd zodat een vergelijking mogelijk is met vraag 14, waar u vraagt naar de kosten, maar dan voor gratis toegang bij alle musea. Het onderzoek maakt onderscheid tussen gratis toegang bij (voormalige) rijksmusea en alle musea, in deze vraag gaat het om alleen de rijksmusea. Bij de kosten moet worden opgemerkt dat het in principe gaat om kosten voor de musea – of de overheid deze wel of niet compenseert en in welke mate vergt een politiek besluit.

Hieronder vat ik de belangrijkste resultaten samen die voor uw vraag relevant zijn, voor uitgebreidere informatie verwijs ik u naar het aanvullend onderzoeksrapport. De vraag naar de samenstelling van de bezoekers is niet cijfermatig onderzocht maar beantwoord ik daaronder.

Kwantitatieve effecten bij alle musea van verschillende vormen van gratis toegang bij de rijksmusea

Bron: APE 2006. De berekeningen hebben een tentatief karakter; er is geen nieuw empirisch veldwerk verricht.

	Extra bezoeken (x 1.000) ^a	Netto bezoekstijging (in %)	Kosten rijksmusea ^b (x 1 mln.)	Totale kosten ^c (x 1 mln.)	Kosten ^c per extra bezoek
1 gratis werkdag in de week	67	0,3	5,6	5,8	87
1 gratis zondag in de week	100	0,5	11,8	12,1	121
1 gratis zondag in de maand	51	0,3	3,0	3,1	60
gratis toegang tot 18 jaar	389	2,0	5,8	6,1	16
integrale gratis toegang (vaste collectie en tijdelijke tentoonstellingen)	592	3,0	47,9	51,5	87
gratis toegang vaste collectie	503	2,6	38,3	41,2	82

a Netto toename aantal bezoeken in alle musea samen.

b Gederfde entreegelden en extra kosten publieksfunctie van de rijksmusea in euro's; prijspeil 2005.

c Gederfde entreegelden en extra kosten publieksfunctie van de rijksmusea plus gederfde entreegelden van de overige musea in euro's; prijspeil 2005.

In bovenstaande tabel zijn de effecten weergegeven van zes verschillende vormen van gratis toegang in de rijksmusea. De varianten '1 gratis zaterdag in de week', '1 gratis zaterdag in de maand', '1 gratis werkdag in de maand', 'gratis toegang boven de 65 jaar' en 'gratis toegang bezoekers buiten de EU' zijn niet onderzocht. Bij die laatste variant verwijs ik u ook naar het antwoord op vraag 22. Ter informatie: van het totale aantal bezoeken vindt gemiddeld 25% plaats op zondag, 20% op zaterdag en 11% op een doordeweekse dag.

In de eerste kolom is het netto bezoeken-effect weergegeven van de verschillende vormen van gratis toegang. Dat netto-effect is het aantal extra bezoeken bij de rijksmusea na aftrek van de terugloop van het bezoek bij de overige musea waar nog wél betaald moet worden. Er zal namelijk een verschuiving van de publieke belangstelling optreden van musea waar betaald moet worden naar musea die gratis worden (substitutie-effect). Het netto-effect is uiteraard het grootst, wanneer het bezoek aan rijksmusea voor iedereen gratis wordt (integrale gratis toegang tot de vaste collectie en de tijdelijke tentoonstellingen). In de tweede kolom is het netto-effect van de maatregel weergegeven in de vorm van het stijgingspercentage op het gehele museumbezoek, dat wil zeggen bij rijksmusea en overige musea tezamen.

In de derde kolom zijn de gedeerde inkomsten en extra kosten voor de gratis rijksmusea weergegeven. Naast inkomstenderving leveren de maatregelen meer kosten voor de musea op als gevolg van de grotere publiekstoeeloop (bewaking, schoonmaak, slijtage enz.). Gratis toegang zorgt daarnaast voor wat meer inkomsten uit horeca en museumwinkel. Deze zijn echter te gering om de gedeerde inkomsten te compenseren (zie ook vraag 16)

In de vierde kolom zijn de gedeerde inkomsten en extra kosten van de rijksmusea opgenomen plus de gedeerde inkomsten van de overige musea als gevolg van het substitutie-effect. Deze kolom geeft dus het totale kosteneffect weer van iedere vorm van gratis toegang bij de rijksmusea.

In de vijfde kolom tenslotte zijn de totale kosten per extra bezoek weergegeven.

Een knelpunt dat uit het onderzoek naar voren kwam is de BTW-problematiek: wanneer musea gratis toegankelijk zijn raken ze de status van onderneming voor de BTW-heffing kwijt en kunnen ze niet langer verzoeken om verrekening van kosten voor de aanschaf van goederen en diensten. Dat zou voor de musea leiden tot een fors verlies aan inkomsten, zeker bij grote investeringen. In de Britse situatie was dit een belangrijk element waar de regering een oplossing voor heeft moeten zoeken (zie vraag 11.). Daarnaast wordt de concurrentieverhouding met andere (niet-gratis) musea en met andere culturele en recreatieve attracties mogelijk verstoord.

Een ander relevant gegeven is het feit dat de entreekosten slechts ca. 25% van de kosten van een 'dagtocht' naar een museum uit, overige financiële drempels zijn reiskosten en andere bijkomende kosten (APE 2006, bron: CBS).

samenstelling bezoekers

In Groot-Brittannië zijn de vaste collecties van de nationale musea sinds 2001 gratis (zie vraag 11.) Recente Britse cijfers laten zien dat van de 70% extra bezoeken het merendeel herhaalbezoeken van bestaande bezoekers betreft. Juist bij de beoogde doelgroepen (in Groot-Brittannië jongeren, lagere sociaal-economische klassen en 55+ers) nam in 2004 het deel van de bevolking dat een museum bezocht af (zie hst. 3 van het aanvullend onderzoek). Het bezoekersprofiel wordt dus slechts zeer beperkt beïnvloed door de invoering van gratis toegang. Het lijkt erop dat prijsbeleid alléén voor het binnenhalen van nieuwe doelgroepen niet afdoende is, maar moet worden gecombineerd met toegesneden aanbod, marketing en het actief betrekken van doelgroepen (MORI, 2003, *The impact of free entry to museums*).

11

Welke informatie kunt u verschaffen over de ervaringen in Groot-Brittannië sinds 2001 met het gratis openstellen van musea in dat land?

In Groot-Brittannië zijn de *national museums and galleries* (17 instellingen, op verschillende te bezoeken locaties) sinds 2001 vrij toegankelijk voor alle bezoekersgroepen (kinderen tot 16 jaar mogen al sinds 1999 gratis naar binnen). Het gaat daarbij om de vaste collectie, voor tijdelijke

tentoonstellingen moet worden betaald. De Labourregering compenseert de inkomstenderving (ca. € 51 miljoen in 2003/2004, extra kosten voor schoonmaak en beveiliging etc. worden niet gecompenseerd]. Voor het geheel gratis maken van de musea was een wijziging in de belastingwetgeving noodzakelijk (musea konden anders geen BTW-teruggave meer ontvangen en zouden er flink op achteruitgaan).

Sinds de invoering van deze *free admission policy* zijn de bezoekaantallen over de hele linie met ruim 70% gestegen. Bij deze extra bezoeken blijkt het echter in de meeste gevallen te gaan om mensen die al in musea kwamen, en niet om de gewenste nieuwe doelgroepen (zoals jongeren, lagere sociale klassen, allochtonen en 55+ers). Het publieksbereik in de Britse musea lijkt in 2004 zelfs weer af te nemen ten opzichte van 2002, met name bij de lagere sociale klassen. Het lijkt dan ook onwaarschijnlijk dat alleen gratis toegang voldoende is om nieuwe bezoekersgroepen over de drempel te krijgen. Boeiend en toegesneden aanbod, goede programmering en marketing kunnen daar een belangrijke bijdrage aan leveren, samen met een actieve benadering van doelgroepen voor wie museumbezoek niet vanzelfsprekend is.

In Groot-Brittannië viel het invoeren van gratis toegang samen met flinke investeringen (ca. € 86 miljoen per jaar, gedurende vier jaar) uit de gelden van de *National Lottery*, zowel in museumgebouwen als in inrichting en presentatie. Ook deze investeringen zullen hun effect hebben gehad op de bezoekaantallen, in ieder geval in combinatie met de gratis toegang (zie ook APE bv 2006). Andere kanttekeningen zijn de toegenomen kosten (slijtage, beveiliging, schoonmaak) die niet worden gecompenseerd, en uitblijvende extra opbrengsten uit winkels en horeca. Gratis bezoek leidt tot korter verblijf en dus tot minder uitgaven dan bij een 'dagje uit'. Per bezoek zijn de bestedingen dus afgenomen.

Daarnaast ondervinden sommige regionale en private musea, die nog wel entree heffen, nadeel van de maatregel: de bezoekaantallen nemen af en publiek is soms verbaasd of verontwaardigd als er wél moeten worden betaald.

12

Hoeveel van het totale aantal musea in ons land kent gratis toegang tot de vaste collectie? Kunt u per provincie van ons land de vijf grootste musea aangeven die momenteel gratis toegang tot hun vaste collectie geven (ongeacht of en waar eventuele subsidie van de overheid vandaan komt)?

Van geen van de rijksgesubsidieerde musea is de vaste collectie gratis toegankelijk, ook de provinciale musea kennen geen vaste gratis toegang. Navraag bij het Landelijke Contact Museumconsulenten (LCM) over andere dan rijksgesubsidieerde of provinciale musea leverde het volgende beeld op:

Een beperkt aantal musea in Nederland is gratis toegankelijk, onderscheid tussen vaste collectie en tijdelijke tentoonstellingen wordt daarbij niet gemaakt. Op enkele uitzonderingen na zijn gratis musea meestal (zeer) klein en lokaal (bijvoorbeeld plaatselijke oudheidkamers), met tussen de 500 en 10.000 bezoekers per jaar.

Een precies aantal kan niet worden gegeven. Het CBS becijfert het totale aantal musea in Nederland op ruim 800, en komt op een percentage van 21% van de musea dat gratis toegankelijk is. Van het totaal aantal *bezoeken* is overigens slechts 18% gratis: de (kleine) gratis musea trekken relatief weinig bezoekers.

De volgende gratis musea werden aangemeld per provincie:

Noord- Brabant:	Museum Jan Cunen te Oss 15 zeer kleine musea / lokale oudheidkamers
Noord- Holland:	Archeologisch Museum te Haarlem Multatuli Museum te Amsterdam Nederlands Instituut voor Mediakunst Montevideo te Amsterdam Zijper Museum te Schagerbrug 15 kleine tot zeer kleine musea / lokale oudheidkamers

Limburg:	Gemeentemuseum te Weert
Drenthe:	Stoottroepenmuseum (kazerneterrein te Assen)
Friesland:	Titus Brandsma Museum te Bolsward
Utrecht:	Militaire Luchtvaart Museum te Soesterberg
Gelderland:	Streekmuseum de Ronde Tooren te Doesburg Stadsmuseum te Doetinchem Museum Verbindingsdienst te Ede Villa Jacoba te Heerde Museum het Groot Graffel te Warnsveld
Overijssel:	Stadsmuseum te Almelo Bakkerijmuseum de Meelzolder te Almelo Bezoekerscentrum / Lős Hoes te Enschede Frans Walkate-archief te Kampen Museum Striek(w)ieze(r) te Wierden
Zuid-Holland:	geen gratis musea (Museum Boijmans van Beuningen te Rotterdam heeft plannen om in de toekomst de vaste collectie gratis toegankelijk te maken)
Zeeland:	geen gratis musea
Groningen:	geen gratis musea
Flevoland:	geen gratis musea

13

Kunt u het onderzoek over gratis musea dat één van uw voorgangers de heer Van der Ploeg heeft gedaan naar de Kamer sturen.

Ja (zie in bijlage *Musea en plein publique – vormgeving en effecten van gratis toegang*, APE bv, 2002). Tevens stuur ik de Kamer het aanvullend onderzoek dat ik heb laten uitvoeren en waar de antwoorden op deze Kamervragen mede op zijn gebaseerd: *Geen entreeheffing, geen drempels – kosten en effecten van gratis toegang tot musea*, APE bv, 2006.

14

Wat zijn de financiële consequenties van het gratis toegang verlenen tot musea, als dit geldt ofwel de hele week, ofwel één dag per week, ofwel één maal per maand, ofwel 's middags na 17.00 uur tot sluitingstijd?

Ik ga er vanuit dat u bij deze vraag doelt op het gratis openstellen van alle musea (niet alleen de rijksgesubsidieerde) en zonder onderscheid tussen vaste collectie / tijdelijke tentoonstelling. In onderstaande tabel vindt u de voor deze vraag relevante gegevens. Bij de kosten moet worden opgemerkt dat het in principe gaat om kosten voor de musea – of de overheid deze wel of niet compenseert en in welke mate vergt een politiek besluit.

De variant 's middags na 17.00 uur tot sluitingstijd' is niet onderzocht; de meeste musea sluiten om 17.00 uur. Enkele musea (onder meer het Rijksmuseum en het Van Gogh Museum) zijn één avond per week open, maar heffen dan wel toegang.

Kwantitatieve effecten van verschillende vormen van gratis toegang in alle musea

Bron: APE 2006. De berekeningen hebben een tentatief karakter; er is geen nieuw empirisch veldwerk verricht.

	Extra bezoeken (x 1.000) ^a	Netto bezoek- stijging (in %)	Totale kosten ^b (x 1 mln.)	Totale kosten ^p per extra bezoek
integrale gratis toegang (vaste collectie en tijdelijke tentoonstellingen, hele week)	5.867	30,0	98,9	17
1 gratis dag in de week (werkdag)	267	1,4	11,2	42
1 gratis dag in de week (zondag)	416	2,1	23,4	56
1 gratis dag in de maand (zondag)	183	0,9	6,0	33

- a. netto toename van het aantal bezoeken in alle musea samen
b. gederfde entreegelden plus extra kosten door toename publiek

Van alle in de tabel gepresenteerde vormen van gratis toegang heeft integrale gratis toegang (vaste collectie én tijdelijke tentoonstellingen) op jaarbasis het meeste effect: 30,0% meer bezoek. Dit spreekt voor zich, omdat alle musea in deze variant 365 dagen per jaar helemaal gratis toegankelijk zijn, tegen 52 of 12 dagen per jaar in de overige varianten. De kosten zijn echter hoog, hoewel substitutie van betaald bezoek naar gratis bezoek in deze variant achterwege blijft (alle musea zijn immers altijd gratis, dus mensen gaan niet naar een gratis museum in plaats van naar een museum waar ze moeten betalen).

Ter toelichting: in het onderzoek uit 2002 zijn deze kosten geschat op 87 miljoen euro – het bedrag is nu opnieuw berekend met recente bezoekcijfers en aangepast aan het prijspeil 2005, vandaar het hogere bedrag van 99 euro.

De hoge overall kosten gelden in mindere mate ook voor een wekelijkse gratis zondag, die per extra bezoek echter het duurst is van onderzochte varianten (€ 56 per extra bezoek). De verschuiving van het bezoek – 22,5% van het bezoek op de wekelijkse gratis zondag komt van een betaalde dag – alsmede de omzeterderving op de zondag zelf zijn hier debet aan. Bij een maandelijkse gratis zondag is het beeld voor de kosten per extra bezoek iets gunstiger (€ 33 per extra bezoek). Het effect op de bezoekcijfers is echter beperkt, evenals bij een wekelijkse gratis doordeweekse dag. De wekelijkse gratis doordeweekse bezoekdag genereert verhoudingsgewijs weinig extra bezoek, omdat het voor grote delen van de bevolking lastig is om op die dag een museumbezoek af te leggen. Daardoor zijn de kosten per extra bezoek hoog (€ 42 per extra bezoek).

Zie ook het antwoord op vraag 10, waar ook de financiële effecten van gratis toegang bij de rijksmusea zijn meegenomen.

die nu ook al musea bezoeken of komen daar ook nieuwe doelgroepen bij zoals jongeren en allochtonen?

Zie het antwoord op vraag 14 en ook het antwoord op vraag 10 en 11 (over de samenstelling van het bezoek).

16

Kan de inkomensderving door geen entreegeld te vragen worden opgevangen door uitgaven die bezoekers doen in museumwinkels, restaurants, of door vrijwillige bijdrages van bezoekers?

Nee. Zie ook het antwoord op vraag 11 en hst 3. van het aanvullend onderzoek: in Groot-Brittannië zijn de opbrengsten weliswaar iets toegenomen, maar dat weegt niet op tegen de inkomstenderving. Bovendien blijkt gratis toegang kortere bezoeksduur in de hand te werken en is het bestedingspatroon bij een kort bezoek anders: men is dan minder geneigd van de museumhoreca gebruik te maken. De besteding per bezoek is daardoor zelfs afgenomen. Het Rijksmuseum van Volkenkunde, dat op woensdag gratis open is, ziet op die dag geen merkbare stijging van omzet in restaurant of winkel.

In sommige musea worden winkel en restaurant gerund door vrijwilligers: het professionaliseren van deze voorzieningen om meer inkomsten te genereren zou de kosten dan verhogen. In musea die ook veel internationaal bezoek ontvangen wordt ook nu al (mèt toegangsprijs) ruim gebruik gemaakt van de voorzieningen. Men verwacht daar bij gratis toegang geen dermate hogere omzet dat die het wegvallen van de kassa-inkomsten kan compenseren.

Van vrijwillige bijdrages kan ook niet veel compensatie worden verwacht. In de Verenigde Staten, waar 'pay as you wish' avonden voorkomen, zijn deze bijdragen aftrekbaar van de belasting.

17

Wat zijn de consequenties voor de creativiteit en ondernemerschap van musea, het zoals het organiseren van tentoonstellingen, schoolprojecten en uitwisselingen met andere musea?

Ik verwacht niet dat het gratis toegankelijk maken van musea daar een negatieve invloed op heeft – om bezoekers te blijven boeien is nog altijd behoefte aan creativiteit en ondernemerschap, of mensen nu gratis binnenkomen of niet. Ook wanneer de prijsdrempel laag is moet het aanbod overtuigen – zeker wanneer het niet bij een éénmalig bezoek moet blijven.

Zie ook het antwoord op vraag 25 en op vraag 11. In Groot-Brittannië blijkt het aantal tijdelijke tentoonstellingen licht te zijn gestegen: dat kan te maken hebben met het feit dat voor die tentoonstellingen wél entree kan worden geheven.

18

Is er een mogelijkheid om per maand één stad in Nederland aan te wijzen die haar musea geheel of gedeeltelijk gratis toegankelijk maakt? Is dit met een passende campagne een manier om nieuwe doelgroepen naar musea te trekken? Wat zijn de financiële consequenties hiervan?

In een gemiddelde stad in Nederland staan musea die op verschillende manieren worden gefinancierd: door het rijk, door de gemeente zelf, door de provincie of door particulieren. Het is denkbaar dat er tussen al deze partijen een afspraak tot stand komt om aan een dergelijk plan mee te werken, maar dat is niet afdwingbaar. De instellingen zijn veelal zelfstandig en bepalen dus hun eigen prijsbeleid. Overigens zal het substitutie-effect (bezoekers kiezen voor gratis musea in plaats van instellingen die wel entree heffen) ertoe leiden dat meedoen onvermijdelijk is.

In de gemeente Utrecht vindt sinds een aantal jaar de 'Culturele Zondag' plaats (gemiddeld één keer per maand), waarbij activiteiten en instellingen gratis of laaggeprijsd zijn. Dit is een succesvol evenement, maar het laat ook zien dat aanbod en marketing een grote rol spelen bij het over de drempel krijgen van nieuwe doelgroepen, in combinatie met prijsbeleid. Van de bezoekers van de

Culturele Zondagen geeft 44% als reden voor het bezoek 'aansprekend programma', tegen slechts 4% voor wie 'gratis' de belangrijkste reden is.

De financiële consequenties zijn geheel afhankelijk van de politieke keuze om al dan niet de gederfde inkomsten te compenseren en zo ja hoeveel. Daarnaast is het afhankelijk van welke stad het betreft – het gaat om verschillende aantallen musea en aantallen bezoekers. Voor een globale indicatie zie het antwoord op vraag 10 en vraag 14.

Een ander al bestaand voorbeeld is de museumnacht (Amsterdam, Rotterdam en Utrecht), waarbij één maal per jaar (bijna) alle musea in één stad gedurende een avond gratis toegankelijk zijn. Ook daar worden veel extra én nieuwe bezoekers aangetrokken, door de gratis toegang maar ook met name vanwege de aantrekkelijke programmering en marketing.

Het aanwijzen van een stad door het rijk lijkt mij op basis van bovenstaande ervaringen overigens niet nodig: de steden organiseren dit zelf, met succes.

19

Wat betekent het gratis toegankelijk maken van rijksmusea voor de kleinere particuliere musea?

Onderzoek (*Musea en plein publique*, 2002) en de ervaringen in Groot-Brittannië hebben aangetoond dat er substitutie-effect optreedt: bezoekers gaan naar gratis musea en niet (meer) naar musea die wel entree heffen. Kleinere particuliere musea zullen, wanneer zij entree blijven heffen, daar schade van ondervinden, aangezien zij dus minder bezoekers en minder inkomsten krijgen. Overigens geldt dat ook voor de grote groep niet-rijksgesubsidieerde musea bij gemeenten en provincies wanneer die wel entree blijven heffen.

20

Wat zijn de gevolgen van gratis openstelling van de grote musea voor de regionale musea?

Zie het antwoord op vraag 19.

21

Wat betekent het gratis toegankelijk maken van rijksmusea voor het imago van musea?

Het wegnemen van de prijsdrempel zal musea toegankelijker maken en een mogelijk elitair imago kunnen wegnemen. Aan de andere kant: in Groot-Brittannië is men beducht voor het effect dat gratis toegang kan leiden tot een lager niveau van voorzieningen en daarmee tot een slechter imago voor musea – meer bezoekers betekent meer drukte, meer vervuiling en slijtage. Een ander ongewenst effect is het idee dat iets dat gratis is 'vast niet veel bijzonders kan zijn', of dat 'cultuur voor niets is'. Dit treedt vooral op de lange termijn op (zie ook het in opdracht van OCW uitgevoerde onderzoek *Onzichtbare drempels: museumpubliek en non-publiek in Nederland*, Bureau Letty Ranshuysen, 2005).

22

Mag er verschil worden gemaakt tussen Nederlandse bezoekers en niet-Nederlandse bezoekers uit lidstaten van de Europese Unie (EU)? Mag er verschil worden gemaakt tussen bezoekers uit EU lidstaten en bezoekers uit niet-EU lidstaten?

Nee, het is niet toegestaan om Nederlanders of ingezetenen van Nederland te bevoordelen ten opzichte van onderdanen uit andere EU-lidstaten. Dat is in strijd met het verbod van discriminatie op grond van nationaliteit. Het is niet alleen verboden om tariefvoordelen voor te behouden aan personen met de Nederlandse nationaliteit ('nationaliteitsvereiste'), maar het is ook verboden om zulks te doen ten

aanzien van personen die in Nederland wonen ('woonplaatsvereiste'). In Italië heeft een dergelijk voorstel (korting op toegang tot musea voor Italiaanse jongeren en senioren) in 2002 geleid tot een uitspraak van het Hof van Justitie van de EG.

Het discriminatie-verbod op grond van nationaliteit heeft in beginsel alleen betrekking op EU-onderdanen. Dit betekent dat het EG-recht zich in beginsel niet verzet tegen het maken van onderscheid tussen EU-onderdanen en onderdanen van niet-EU landen. Een voorbehoud moet daarbij echter gemaakt worden ten aanzien van onderdanen van niet-EU landen die op basis van overeenkomsten over rechten beschikken die vergelijkbaar zijn met de rechten van onderdanen van een lidstaat. Dat geldt bijvoorbeeld voor overeenkomsten met kandidaat-lidstaten, maar ook met voormalige Sovjet-landen en Noord-Afrika.

23

Hoe vangen de nationale musea van de Verenigde Staten de inkomstenderving door gratis toegang op?

Een kleine groep (18) nationale musea, verenigd in the Smithsonian Institution, is gratis toegankelijk. Dat kan vanwege een forse overheidssubsidie (bij elkaar meer dan 600 mln. dollar per jaar, ook voor onderzoeksinstituten), en bijdragen van particulieren en bedrijven. Andere Amerikaanse musea ontvangen veel minder subsidie en zijn dus niet gratis toegankelijk. Zij organiseren af en toe gratis dagen of avonden, meestal bekostigd door bedrijven, fondsen of particulieren

24

Wat voor effect heeft het gratis toegankelijk maken van musea op het personeel, de veiligheidsmaatregelen en het onderhoud van de musea?

Wanneer gratis toegang leidt tot een groot aantal extra bezoeken zal meer personeel (front office) nodig zijn, zullen de veiligheidsmaatregelen moeten worden aangescherpt en zal er meer onderhoud gepleegd moeten worden. Zonder compensatie voor inkomstenderving zullen tevens reorganisaties en inkrimpingen (back office) nodig zijn. Zie ook het antwoord op vraag 10.

Hierbij valt nog op te merken dat de toestroom van publiek in sommige gevallen ook logistieke problemen met zich mee kan brengen: de ruimte kan eenvoudigweg te klein of niet geschikt zijn of de veiligheid (van bezoekers) kan in het geding komen.

Zie ook hst. 3 van het aanvullend onderzoek voor enkele Britse voorbeelden: het *Natural History Museum* heeft op een omzet van £ 50 miljoen per jaar £ 500.000 extra kosten voor personeel, het *Imperial War Museum* besteed £ 100.000 extra aan schoonmaak en onderhoud.

25

Hoe verhoudt een verplichting voor de voormalige rijksmusea tot gratis openstelling zich tot de eigen verantwoordelijkheid van deze musea en het streven naar deregulering?

De voormalige rijksmusea zijn tien jaar geleden verzelfstandigd en daarmee grotendeels autonoom – zij het dat zij een rijkscollectie beheren die eigendom is van de staat en daarbij vaak in een rijksgebouw gevestigd zijn. Het toegankelijk maken van de collectie is een van de kerntaken.

Van deze musea wordt verwacht dat zij streven naar cultureel ondernemerschap, mede vanuit de gedachte van het profijtbeginsel. Entreegelden zijn een belangrijk element in de bedrijfsvoering. Musea kunnen zelf bepalen welke keuzes zij daarin maken en wat er bij het museum en het beoogde publiek past: deelname aan de museumkaart, CKV-vouchers, stadspassen, gratis toegang voor kinderen onder de 18. Ook is beperkte gratis openstelling – bijvoorbeeld een dag per week of per maand – een optie waar musea nu al voor (kunnen) kiezen.

Het zonder meer afdwingen van gratis openstelling past niet bij de wijze waarop het departement wil omgaan met gesubsidieerde instellingen.

Bijlage 1 (versie 3 maart 2006)

Instelling	Entreegeld 2004	% van subs.	% van baten	Totale inkomsten	Subsidie OCW (incl. huurvergoeding)	Entree bijzonder
Museum Boerhaave	€ 78.747	2%	2%	€ 4.561.893	€ 4.413.633	
Museum Catharijneconvent (a)	€ 117.442	3%	3%	€ 4.357.575	€ 4.042.905	
Kröller Müller Museum	€ 1.369.000	25%	16%	€ 8.517.000	€ 5.557.000	
Paleis Het Loo	€ 1.466.462	14%	12%	€ 12.578.726	€ 10.577.650	
Mauritshuis	€ 1.159.000	43%	19%	€ 6.190.000	€ 2.722.000	€ 374.000
Museum Meermanno-Westreenianum	€ 7.248	0%	0%	€ 1.845.223	€ 1.568.665	
Naturalis	€ 946.813	5%	4%	€ 21.864.180	€ 18.838.891	
Rijksmuseum van Oudheden	€ 355.692	6%	5%	€ 6.543.557	€ 5.481.184	
Rijksmuseum Amsterdam (b)	€ 5.278.000	11%	7%	€ 70.805.000	€ 48.285.000	€ 1.056.000
Ned. Scheepvaartmuseum Amsterdam	€ 794.353	12%	10%	€ 7.662.456	€ 6.463.144	
Rijksmuseum Twenthe	€ 70.900	2%	2%	€ 3.434.500	€ 3.008.400	
Van Gogh Museum	€ 10.787.371	213%	48%	€ 22.326.253	€ 5.053.624	
Rijksmuseum voor Volkenkunde	€ 291.798	3%	3%	€ 11.370.734	€ 9.934.302	
Zuiderzeemuseum	€ 1.264.197	19%	14%	€ 8.785.405	€ 6.748.143	
Afrika Museum	€ 227.439	14%	11%	€ 2.109.397	€ 1.628.533	
Joods Historisch Museum	€ 204.281	10%	7%	€ 3.016.160	€ 1.950.247	
Nederlands Openluchtmuseum	€ 2.349.673	36%	23%	€ 10.401.290	€ 6.589.437	
Princessehof	€ 43.906	4%	2%	€ 1.936.147	€ 1.139.896	
Teylers Museum	€ 196.371	10%	7%	€ 2.689.751	€ 1.923.055	
Geld- en Bankmuseum (c)	€ -	0%	0%	€ 2.749.772	€ 1.109.732	
Totalen	€ 27.008.693	18%	13%	€ 213.745.019	€ 147.035.441	

a in 2004 verbouwd en vernieuwd

b in 2004 deels in verbouwing

c gesloten wegens verbouwing en fusie, o.m. loonkosten collectiebeheer en onderzoek lopen door

Bijlage 2 (versie 3 maart 2006)

Instelling	Exploitatiesaldo 2004	% van inkomsten	Totale inkomsten	Subsidie OCW (incl. huurvergoeding)
Museum Boerhaave	€ 301.937	7%	€ 4.561.893	€ 4.413.633
Museum Catharijneconvent (a)	€ 944.102	-22%	€ 4.357.575	€ 4.042.905
Kröller Müller Museum	€ 544.000	6%	€ 8.517.000	€ 5.557.000
Paleis Het Loo	€ 102.777	-1%	€ 12.578.726	€ 10.577.650
Mauritshuis	€ 427.000	7%	€ 6.190.000	€ 2.722.000
Museum Meermanno-Westreenianum	€ 21.202	1%	€ 1.845.223	€ 1.568.665
Naturalis	€ 3.162.962	14%	€ 21.864.180	€ 18.838.891
Rijksmuseum van Oudheden	€ 152.398	-2%	€ 6.543.557	€ 5.481.184
Rijksmuseum Amsterdam (b)	€ 194.000	0%	€ 70.805.000	€ 48.285.000
Ned. Scheepvaartmuseum Amsterdam	€ 408.677	-5%	€ 7.662.456	€ 6.463.144
Rijksmuseum Twenthe	€ 54.600	2%	€ 3.434.500	€ 3.008.400
Van Gogh Museum	€ 478.858	-2%	€ 22.326.253	€ 5.053.624
Rijksmuseum voor Volkenkunde	€ 458.051	4%	€ 11.370.734	€ 9.934.302
Zuiderzeemuseum	€ 141.570	2%	€ 8.785.405	€ 6.748.143
Afrika Museum	€ 360.977	17%	€ 2.109.397	€ 1.628.533
Joods Historisch Museum	€ 12.274	0%	€ 3.016.160	€ 1.950.247
Nederlands Openluchtmuseum	€ 364.921	4%	€ 10.401.290	€ 6.589.437
Prinsessehof	€ 1.704	0%	€ 1.936.147	€ 1.139.896
Teylers Museum	€ 23.276	-1%	€ 2.689.751	€ 1.923.055
Geld- en Bankmuseum (c)	€ 50.278	2%	€ 2.749.772	€ 1.109.732
Totale	€ 3.960.840	2%	€ 213.745.019	€ 147.035.441

a in 2004 verbouwd en vernieuwd

b in 2004 deels in verbouwing

c gesloten wegens verbouwing en fusie, o.m. loonkosten collectiebeheer en onderzoek lopen door